בתים מֵעֵבֶר למקף
بيوت بعد الواصلة

יאפא
يافا

12–14.5.2016

תערוכות, סיורים
בתים פתוחים
معارض, جولات
بيوت مفتوحة

English and Arabic follows

סיכום תחקיר היסטורי: שבטי ישראל 23, יפו / אלמלכ ע'אזי, יאפא

בעלים מקוריים: לא ידוע

מידע כללי

מתיק הבניין בארכיון עיריית תל אביב למדנו שהבית נמצא בגוש: 7024 ובחלקה: 4.

עד 1948 נקרא הרחוב אלמלכ ע'אזי. חלקו הדרומי של שבטי ישראל (מרח' ארליך עד יפת) נקרא עבד אל ראוף אל ביטאר על שם ראש עיריית יפו[1]. הבניין נבנה בתחילת שנות השלושים, ניתן לראות אותו בברור בתצלומי אוויר משנת 1935 שנעשו על ידי צלמי אמריקן קולוני. בתצלומי אוויר מאמצע שנות העשרים ולתוך שנות השלושים ניתן לראות את בתי השכונה, את מסגד אלנֶזהה והשדרה המתפתחת (כיום שדרות ירושלים).[2]

היסטוריה של הבניין והאזור לפני 1948: שיחה עם אבו סובחי

רחוב אלמלכ תוחם את שכונת אלנזהה ממערב. הוא מחבר את רחוב פייסל (היום יהודה הימית) עם רחוב אלדג'אני (היום ארליך). עם התקדמות שדרת קינג ג'ורג (או בשמה הרשמי הקודם ג'מאל פאשה, אם כי מאז ומתמיד כונתה ביפו אלנזהה) דרומה התפתחה גם שכונת אלנזהה משני צדדיה. במהלך שנות העשרים וביתר שאת בשנות השלושים, השכונה שגשגה, ונבנו בה מספר בתי ספר: "בית הספר התיכון אלעאמריה נבנה בשנת 1937 והיתה בו ספריה ובה 4700 ספרים. בית הספר התיכון אלזהראא נפתח בשנת 1938 ונקרא על שם מדינת [העיר] אלזהראא באנדלוסיה, ספרד. המקום משמש כיום את בית הספר הערבי לב יפו. עוד פעל באלנזהה שלפני 1948 בית הספר אל-אייוואן."[3]

---

[1] היום זהו שמה של סמטה קטנה ונחבאת אל העין היוצאת משערי ניקנור במעלה עג'מי

[2] תצלומי אוויר של צלמי אמריקן קולוני מספריית הקונגרס מצורפים לתיק זה. תודה לשמוליק גרואג על העזרה, תצלומי האוויר והמפות ההיסטוריות.

[3] לפי אתר תל אביב 100, https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/yafo/nuzha, בתיקונים קלים

בשיחה שערכנו עם אסמאעיל אבו שחאדה, אבו סובחי, יליד יאפא שנת 1926, הוא ניזכר בבתי הספר שלמד בהם. הוא למד באלעאמוריה והמשיך לבית הספר התיכון אלזהראא שהיה לדבריו שלוחה של בית הספר הגבוה אל אזהר במצריים. הוא קיווה להמשיך שם את לימודיו אך מלחמת העולם השנייה לא איפשרה לזה לקרות.

בשנת 1933 נבנה מסגד אלנזהה הפועל עד היום והפך לסמל ההיכר של השכונה. המסגד נבנה על ידי חאג' עלי ח'מיס. בשיחה שערכנו עם וואאֶל קֶבטאן הוא סיפר שדודתו מרים קובטאן היתה מהתורמות העיקריות לקניית הקרקע ובניית המסגד.

אבו סוֶבחי סיפר שלדעתו מרים אבו ח'דרה היא זו שקנתה את אדמות המסגד ואיפשרה את בנייתו. אבו סובחי מספר שבעבר קראו לו על שמה: מסגד אבו ח'דרה. אבו ח'דרה היתה משפחה גדולה ועשירה שאפילו היה רחוב על שמה, שיצא ממסגד סְכֶסְכֶּ (שחזר לפעול בשנים האחרונות) בשוק הפשפשים.

הוא הוסיף וסיפר על שכונת אלנזהה, איך הוקמה בשנות העשרים על הפרדסים הגדולים. כל אחד שרצה לבנות לעצמו בית הגיש בקשה פשוטה לעירייה, שילם כמה גרושים ואם השטח היה פנוי, הוא יכול היה לבנות עליו את ביתו. עוד סיפר לנו שהשם של השכונה בא מהרצון להקים בה שכונת גנים (בסגנון עיר הגנים התל אביבית) - נֶזהה משמעו גן או פיקניק או מקום לטיולים.

חיי התרבות שקקו ובתי קולנוע הוקמו מסביב לשכונה. הראשון – קולנוע אפולו, הוקם על פינת רחובות עג'מי (יפת) ודג'אני (ארליך) ממש מעל השכונה. באפולו התקיימו מלבד הקרנות גם הופעות מוסיקה וכינוסים. כשהוקם קולנוע אלחמרא בשדרות קינג ג'ורג, ממש ליד בית העירייה החדש, הוא תפס את מקומו של קולנוע אפולו. בנוסף פעלו גם קולנוע אוריינט וקולנוע פארוק.[4] אבו סובחי נזכר איך ראה סרטים אילמים בקולנוע אפולו ומזכיר את הגג הנפתח של קולנוע פארוק.

ולמרות ששכונת אלנזהה היתה בשנות העשרים, השלושים והארבעים מרכז החיים העירוניים המודרניים של יאפא, אחרי 1948 ההיסטוריה של השכונה נמחקה כולה. ניסיונותינו לאתר מידע מאותה תקופה על הבית ברחוב שבטי ישראל 23 העלו חרס. בתיק הבניין של ארכיון העירייה מצאנו מסמכים החל משנות

[4] מידע רב למדנו על שכונת אלנזהה מהאתר תל אביב 100 ומהאתר השדרה הראשונה המציג מלבד מידע על תולדות השדרה גם תיקי תיעוד לבתים רבים לארכה: http://www.tau.ac.il/~shderotj/index.html

החמישים. מכתב משנת 1953 המופנה לאפוטרופוס הכללי לנכסי נפקדים – "בעליו הנוכחיים" של הבניין – מסגיר את העבר הטראגי אך לא חושף פרטים. תיק הבניין מראה כי הבעלות על הבניין נשארה בידי החברה לפיתוח – חברת עמידר לפחות עד שנת 1992.

חיפוש אחר עקבות הביא אותנו לבדוק את תיקי הבניין של הבתים השכנים; קצה חוט נמצא בבניין הסמוך. תוכניות של הבית במספר 21 משנת 1938 מלמדות אותנו שבעל הבית השכן הוא החאג' אבראהים אבו סֵיף (Haj Ibrahim Abu Seyf) והארכיטקט הוא א. ר. עבדו (A.R. Abdo),[5] הבית נמצא בחלקה מס 38 (לפי מפת חלקות וגושים מנדטורית) בבלוק 24. ניסיון למצוא קשר למשפחת אבו סיף היום לא צלח. אבו סובחי סיפר לנו שזו משפחה גדולה הנמצאת עד היום ביאפא וגרה בשכונת יפו ד'. לטענתו מקור המשפחה מג'בליה בדרום.

על בית מס 25 לא מצאנו שום מידע אבל הבית הבא ברחוב, בית מס 27 שוב חושף סדק בחומת המחיקה. תוכניות משנת 1929 רשומות על שם חלילי אל סכסכ (Halili El Siksik), כנראה עוד ענף של משפחת סכסכ הגדולה.

[5] התעתיק לאנגלית כאן כפי שמופיע בתוכניות המקוריות אשר בתיקי הבניין בארכיון עיריית תל אביב- יפו

היסטוריה מקוצרת משנת 1948

כל הבתים בשורה עברו לידיו של האפוטרופוס הכללי אחרי 1948 לפי חוק נכסי נפקדים.[6] הבית שמר על חזיתו המקורית. לפי מסמכים שמצאנו בתיק הבניין בארכיון העירייה החזית עברה שיחזור לפי פרטי הבניין המקוריים.

בית מספר 27 מתפקד כמכולת כבר משנות החמישים. ברחוב שני סניפים של החומוס המיתולוגי של אבו חסן. בבית מספר 23 יש כיום 3 דירות מגורים. ברחוב מתגוררים פלסטינים ויהודים, חלקם בעלי דירות וחלקם חוכרים מעמידר.

את הפגישה עם אבו סובחי הוא חותם בשאלה: "מה קרה לאנשים שהם צריכים כל הזמן להבחין בין יהודי, נוצרי ומוסלמי. פעם כולם חיו יחד, כולם היו אנשים. יאפא היתה יפה ואפשר היה להתקיים בה בכבוד."

[6] חוק נכסי נפקדים, התש"י-1950 הוא חוק המקנה למדינת ישראל את נכסיהם של מי שעזבו אותה לשטחיהן של מדינות עוינות במהלך מלחמת 1948.

ملخّص البحث التاريخي شِقْطي يسرائل /الملك غازي، يافا

المُلاك الأصليّون: غير معروفين

معلومات عامة:

بعد الاطّلاع على ملفّ المبنى في أرشيف بلدية تل أبيب، عرفنا أن المنزل يقع في بلوك/حوض 7024، قسيمة 4.

حتى عام 1948، سميّ هذه الشارع بالملك غازي. الجزء الجنوبي من شارع شِقْطي يسرائل (من جادة إرليخ باتجاه شارع يافت) سميَ بعبد الرؤوف البيطار، على اسم رئيس بلدية يافا.

شيّد المبنى في بداية الثلاثينات، ويمكننا رؤيته بوضوح في الصور الجويّة التي التقطت عام 1935 على يد مصورّي الأمريكان كولوني في القدس. في الصور الجوية التي التقطت ابتداء من منتصف العشرينات وحتى الثلاثينات، يمكننا رؤية منازل الحي، مسجد النزهة والجادة المزدهرة.[7]

تاريخ المبنى والمنطقة قبل عام 1948: حوار مع إسماعيل أبو شحادة، من مواليد يافا

يحد شارع الملك غازي من الغرب حيّ النزهة. وهو يربط بين شارع فيصل (حاليًا شارع يهوده هيميت) وشارع الدجاني (حاليًا شارع إرليخ). مع توسيع جادة الملك جورج (أو جمال باشا سابقًا) نحو الجنوب، اتسع أيضًا حيّ النزهة من كلا الجانبين. خلال العشرينات ازدهر الحي ووصل الازدهار أوجه في الثلاثينات، حيث أقيمت فيه عدة مدارس: "أقيمت مدرسة العامرية الثانوية عام 1937، وقد شملت مكتبة احتوت على 4700 كتاب. افتتحت مدرسة الزهراء عام 1938، وسمّيت على اسم مدينة الزهراء في الأندلس، إسبانيا. تحولت حاليًا إلى المدرسة العربية "لِف يافو" ومدرسة ڤايتسمان. كما ونشطت في حي النزهة قبل عام 1948 مدرسة الإيوان."[8]

[7] مرفق بذلك صور جوية لمصوري الأمريكان كولوني من أرشيف الكونغرس. شكر خاص لشموليك غراوج على المساعدة، الصور الجوية والخرائط التاريخية.

[8] مأخوذ عن موقع تل أبيب 100، انظروا https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/yafo/nuzha

في الحوار الذي أجريناه مع إسماعيل أبو شحادة، أبو صبحي، من مواليد مدينة يافا عام 1926، يسترجع أبو صبحي ذكرياته من المدارس التي تعلم فيها، حيث درس في العامريّة ومن ثم تابع دراسته في الزهراء، والتي كانت حسب أقواله بعثة لجامعة الأزهر المصرية. كان يطمح إلى متابعة الدراسة ولكن الحرب العالمية الثانية حالت دون ذلك.

عام 1933 أقيم جامع النزهة الذي لا يزال قائمًا وفعّالًا حتى يومنا هذا، حيث أصبح رمزًا للحي. أقيم المسجد على يد الحاج علي خميس. في حوار أجريناه مع وائل قبطان أخبرنا بأنّ عمته مريم قبطان كانت من ضمن المتبرعين الرئيسيين لشراء الأرض وبناء المسجد.

أخبرنا أبو صبحي أنّ مريم أبو خضرا هي التي قامت بشراء الأرض التي يقع عليها المسجد وساهمت في بنائه. يضيف أبو صبحي أنّ المسجد سمّيَ في السابق مسجد أبو خضرا. كانت أبو خضرا عائلة كبيرة وغنيّة، حتى أنّ الشارع سميّ على اسمها. يخرج شارع أبو خضرا من مسجد سكسك في سوق العتق.

ويسهب حديثه عن حي النزهة قائلا إنّه أقيم في العشرينات على بيارات واسعة. كل من أراد بناء منزل كان يقدم طلبًا بسيطًا للبلدية، يدفع رسومًا بسيطة، وإذا كانت الأرض خالية، يمكنه بناء منزله عليها. ويضيف أنّ تسمية الحي نبعت عن الرغبة في إقامة حي حدائقي للتنزّه (على غرار مدينة تل أبيب الحدائقية).

نشطت في الحي الحياة الثقافية، حيث أقيمت في أنحائه دور السينما- أولها سينما أبولو التي أقيمت في ركن شارع العجمي (يافت) والدجاني (إرليخ)، أي مباشرة فوق الحيّ. بالإضافة إلى عروض الأفلام، أقيمت في سينما أبولو أيضًا عروض موسيقية ومؤتمرات. عندما أقيمت سينما الحمرا في جادة الملك جورج، بجوار مبنى البلدية الجديد، احتلت مكان سينما أبولو. كما ونشطت هناك سينما أوريينت وسينما فاروق. يتذكر أبو صبحي مجدّدًا مشاهدته للأفلام الصامتة في سينما أبولو والسقف المفتوح في سينما فاروق.

بعد أن كان حي النزهة مركزًا للحياة الحضرية العصرية خلال العشرينات، الثلاثينات والأربعينات، تم محو تاريخه كاملا بعد عام 1948. كل محاولاتنا لإيجاد معلومات عن المنزل الواقع في شارع شِفْطي

يسرائل 23 باءت بالفشل. وجدنا في ملف المبنى في أرشيف البلدية وثائق تعود إلى الخمسينات. إحدى الرسائل التي تعود إلى عام 1953 والموجّهة إلى "القيّم العام"، المالك الحالي للمبنى، تفشي بالماضي ولكنها لا تكشف عن التفاصيل. يدلّ ملف المبنى على أنّ ملكيته بقيت بيد شركة التطوير-عميدار حتى عام 1992 على الأقل.

مسار البحث عن الدلائل أدّى بنا إلى فحص ملفات بناء المنازل المجاورة، وقد التقطنا طرف الخيط في المبنى المجاور.

خرائط بيت رقم 21 التي تعود إلى العام 1938 تشير إلى أنّ صاحب المنزل المجاور هو الحاج إبراهيم أبو سيف والمهندس المعماري هو أ.ر.عبده. يقع المنزل على القسيمة 38 (حسب خطّة القسائم والأحواض الانتدابية)، الحوض 24. محاولاتنا للتواصل مع عائلة أبو سيف باءت بالفشل. أخبرنا أبو صبحي أنّها عائلة كبيرة ولا تزال مقيمة في يافا حتى أيامنا هذه، في حي يافا د. كما ويدّعي أنّ أصول العائلة تعود إلى جبليّة في الجنوب.

كما ولم نجد أي معلومة عن المنزل رقم 25، ولكن المنزل 27 القائم في نفس الشارع يبيّن هو الآخر شرخًا في جدار المحو. هناك خرائط تعود إلى العام 1929 وهي مسجلة على اسم خليلي سكسك، وهو على ما يبدو فرع آخر لعائلة سكسك الكبيرة.

تاريخ موجز للمنزل منذ عام 1948:

جميع المنازل القائمة في نفس الجهة من الشارع انتقلت إلى يد القيّم العام بعد عام 1948 حسب قانون أملاك الغائبين. حافظ المنزل على واجهته الأصلية. حسب الوثائق التي وجدناها في ملف المبنى في الأرشيف، أعيدَ ترميم الواجهة حسب مواصفات المبنى الأصلية.

منزل رقم 27 حوّل منذ الخمسينات إلى بقالة. يوجد في الشارع فرعان لحمّص أبو حسن الأسطوري. توجد في المنزل رقم 23 حاليًا 3 شقق سكنية. يقطن في هذا الشارع سكان عرب ويهود. البعض منهم يملكون شققًا والبعض الآخر يستأجرونها من شركة عميدار.

اختتم أبو صبحي الحوار متسائلا: "ما الذي حصل بالناس وجعلهم يميّزون طوال الوقت بين اليهودي، المسيحي والمسلم. كنّا في الماضي نعيش سوية، يافا كانت مدينة جميلة ووفرت لنا جميعًا إمكانية العيش بكرامة."

Historical Research Summary:

23 Shivtei Yisrael / Al-Malek Ghazi, Jaffa

Original Owner: Unknown

General Information

Based on the building file in the Tel Aviv Municipality Archive, the house is located in Block 7024, Parcel 4.

Until 1948, the street was called Al-Malek Ghazi. The southern section of what is today Shivtei Yisrael Street (from Eherlich St. to Yefet St.) used to be called Rauf Al-Bitar after the former Mayor of Jaffa.[9] The house was built in the early 1930, and can be clearly seen in aerial photographs captured by American Colony photographers in 1935. Aerial photographs from the mid-1920s well into the 1930s clearly show the neighborhood's buildings, the Al-Nuzha Mosque and the developing eponymous boulevard (today's Jerusalem Boulevard).[10]

Pre-1948 History of the Building and the Area: Interview with Abu Subhi

Al-Malek Street is the western border of Al-Nuzha neighborhood. It connects Faisal Street (today Yehuda Hayamit) with Al-Dajani Street (today Eherlich). As King George Boulevard (previously known officially as Jamal Pasha, although it was always referred to in Jaffa as Al-Nuzha) developed southwards, Al-Nuzha neighborhood developed on its both sides. During the 1920s and particularly during the 1930s, the neighborhood flourished, and several schools were built: "Al-'Amaria High School was built in 1937 and had a library with 4700 books. Al-Zahra' High School was opened in 1938, named after Madinat [City of] Al-Zahra' in Andalusia, Spain. Today, the building houses an Arab school... Al-Aywan School was also active in pre-1948 Al-Nuzha".[11]

When we interviewed Isma'il Abu Shehadeh, better known as Abu Subhi (born in Jaffa in 1926), he recalled the schools he had attended. He studied in Al-'Amaria and went on to the Al-Zahra', which according to him was a branch of the Egyptian Al-

[9] Today this is the name of a tiny backward alley stretching from Sha'arei Nikanor to Yefet Street.
[10] Aerial photographs from the American Colony Photo Department, Library of Congress, are attached to this file. We thank Shmuel Groag for his assistance, aerial photographs and historical maps.
[11] Tel Aviv 100: https://sites.google.com/a/tlv100.net/tlv100/yafo/nuzha (in Hebrew)

Azhar University. Indeed, he had hoped to pursue higher education there, but World War II prevented this from happening.

In 1933, Al-Nuzha' Mosque was built. Built by Haj 'Ali Khamis, the mosque, which is still active, quickly became the neighborhood's emblem. Wa'el Qubtan told us that his aunt, Mariam Qubtan, had been one of the chief donors for the land purchase and construction.

Abu Subhi told us that in his opinion it was Mariam Abu Khadra who bought the Mosque property and enabled its construction. Indeed, he said that it used to be called Abu Khadra Mosque. Abu Khadra was a large and rich family that even had a street named after it, which started from Siksik Mosque (recently reopened) in the Flea Market.

He went on to talk about the neighborhood, how it was built in the 1920s on the large orange groves. Anyone who wanted to build a house for himself simply had to apply to the municipality and pay a few cents, and if the property was vacant, he could build his house there. He also told us that the neighborhood's name comes from the idea of building a garden neighborhood (akin to the Tel Aviv Garden City Plan) – Nuzha means "garden", picnic or promenade.

The neighborhood teemed with cultural life and several movie theaters were built. The first, Cinema Apollo, on the corner of Ajami (Yefet) and Dajani (Eherlich), overlooking the neighborhood, hosted not only movie screenings but also musical performances and conferences. When Al-Hamra Cinema was built in King George Boulevard, right next to the new town hall, it took Apollo's place. Two more were called Orient and Farouk.[12] Abu Subhi reminisced on watching silent movies in Apollo Cinema and mentioned the opening roof of Farouk Cinema.

Despite being the center of modern urban life in Jaffa during the 1920s, 30s and 40s, after 1948 the neighborhood's history was completely erased. Our attempts to find information about the house on 23 Shivtei Yisrael Street from that period failed. In the municipal building file, we found documents dated from the 1950s onwards. A letter from 1953 addressed to the Custodian of Absentee Property – the building's "current owner" – betrays the tragic past but reveals no details. The file indicates that the building remained in possession of the Amidar public housing company until at least 1992.

[12] We obtained considerable information about the neighborhood from the Tel Aviv 100 website, as well as from the First Boulevard Website, which offers – in addition to information about the boulevard's history – also documentation files about multiple houses in it: http://www.tau.ac.il/~shderotj/index.html (in Hebrew)

Our search for clues led us to examine the building files of the neighboring houses; a hint was found in the nearby building. The 1938 plans of the house on no. 21 tell us that the owner of the neighboring house is Haj Ibrahim Abu Seyf, and that the architect is A. R. Abdo. The house is located in Parcel 38 (according to a British map) in Block 24. Our attempts to contact the Abu Seyf family failed. Abu Subhi told us that it is a large family still living in Jaffa, in Jaffa D. neighborhood (to the south). He claims the family originates from the nearby Jabaliya neighborhood (today Givat Aliya).

We found no information about the house on no. 25, but the next house on the street, no. 27, once again exposes a crack in the wall of eradication. Plans from 1929 are registered on behalf of Halili El Siksik, probably a scion of the large Siksik family.

Brief Post-1948 History

After 1948, all the houses in the row were appropriated by the General Custodian subject to the 1950 Absentee Property Law, which entitled the State of Israel to seize the properties of whoever had moved to territories of hostile countries during the 1948 war. The house retained its original facade. According to the municipal building file, it was reconstructed according to the original plans.

The house on 27 Shivtei Yisrael Street functions as a grocery store since the 1950s. The street has two branches of Abu Hassan's famous hummus restaurants. No. 23 now has three apartments. Both Palestinians and Jews live in the street; some are owners, and others lease their apartments from Amidar.

Abu Subhi ended our meeting with a question: "What happened to people that they now have to constantly make distinctions between Jew, Christian and Muslim. We all used to live together – we were all people. Jaffa was beautiful and you could live a decent life there".

בתים מֵעֵבֶר למקף
بيوت بعد الواصلة

יאפא
يافا

12–14.5.2016

תערוכות, סיורים
בתים פתוחים
معارض, جولات
بيوت مفتوحة

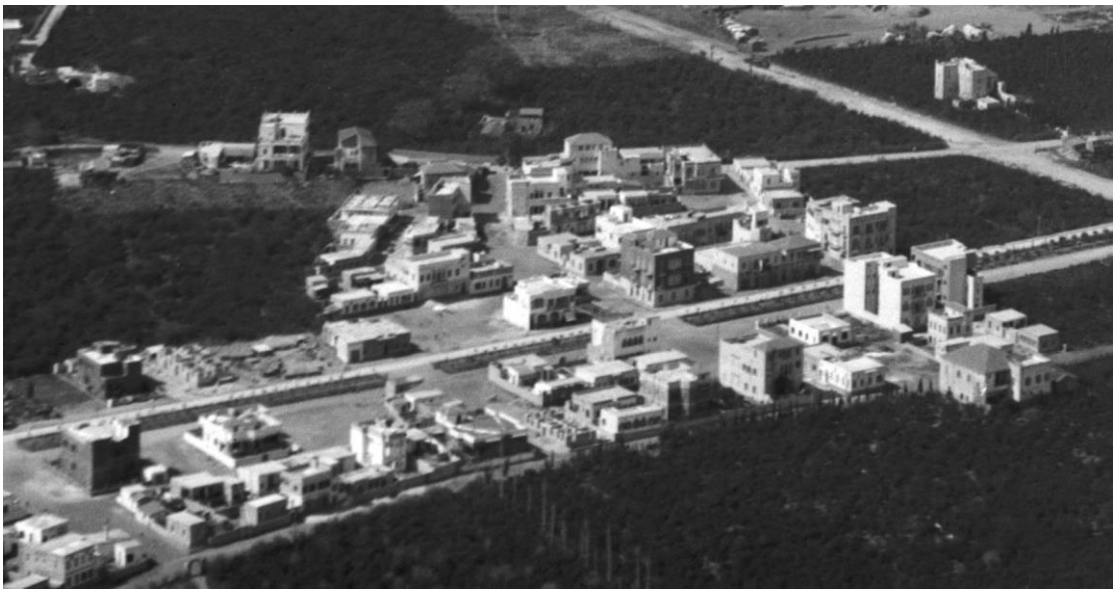

שכונת נוזהא, צלמי המושבה האמריקאית 1932

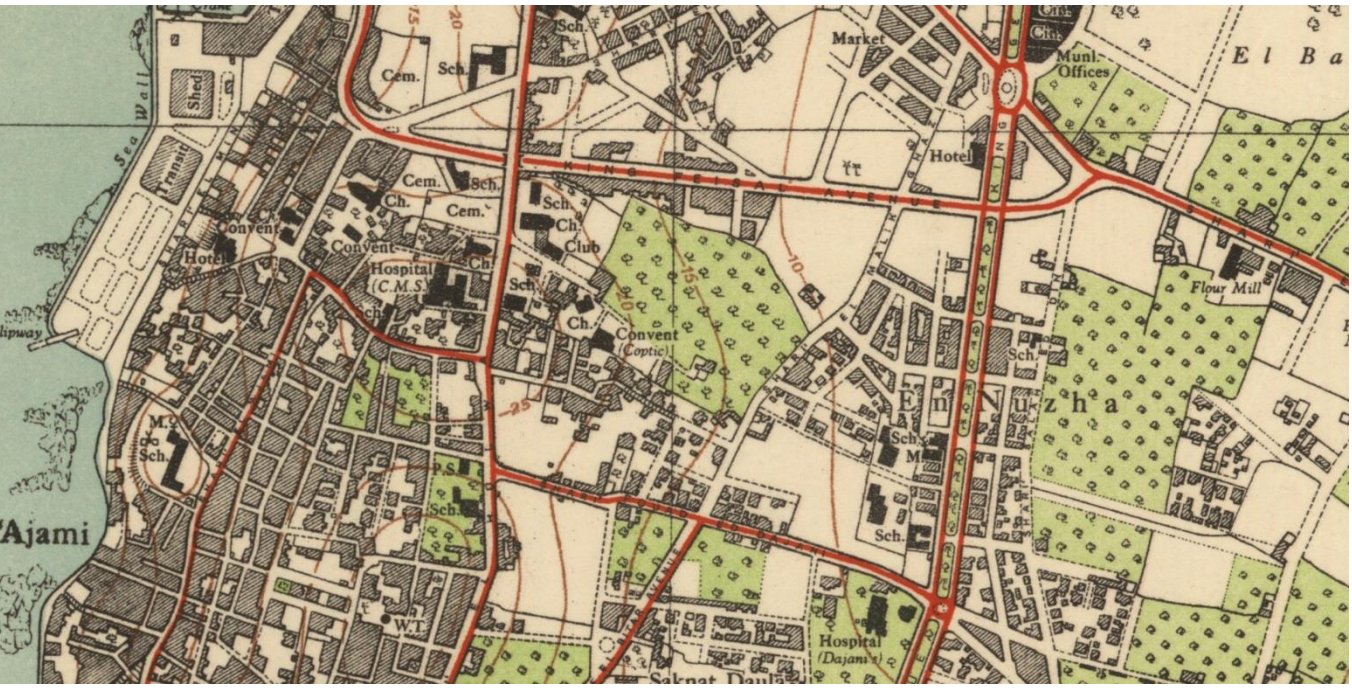

מפת שכונת נוזהא, 1944

זוכרות
ذاكرات
zochrot

בתים מֵעֵבֶר למקף
بيوت بعد الواصلة

יאפא
يافا

12–14.5.2016

תערוכות, סיורים
בתים פתוחים
מאזרם, جولات
بيوت مفتوحة

מ ז כ ר

תאריך 26/3/57

נדון: [illegible]

אל הגבאי: תורם פולק. רח' [illegible] 54 מס 26

מאת [illegible]

הנדון: [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

זוכרות
ذاكرات
zochrot

בתים מֵעֵבֶר למקף
بيوت بعد الواصلة

יאפא
يافا

12–14.5.2016

תערוכות, סיורים
בתים פתוחים
معارض، جولات
بيوت مفتوحة

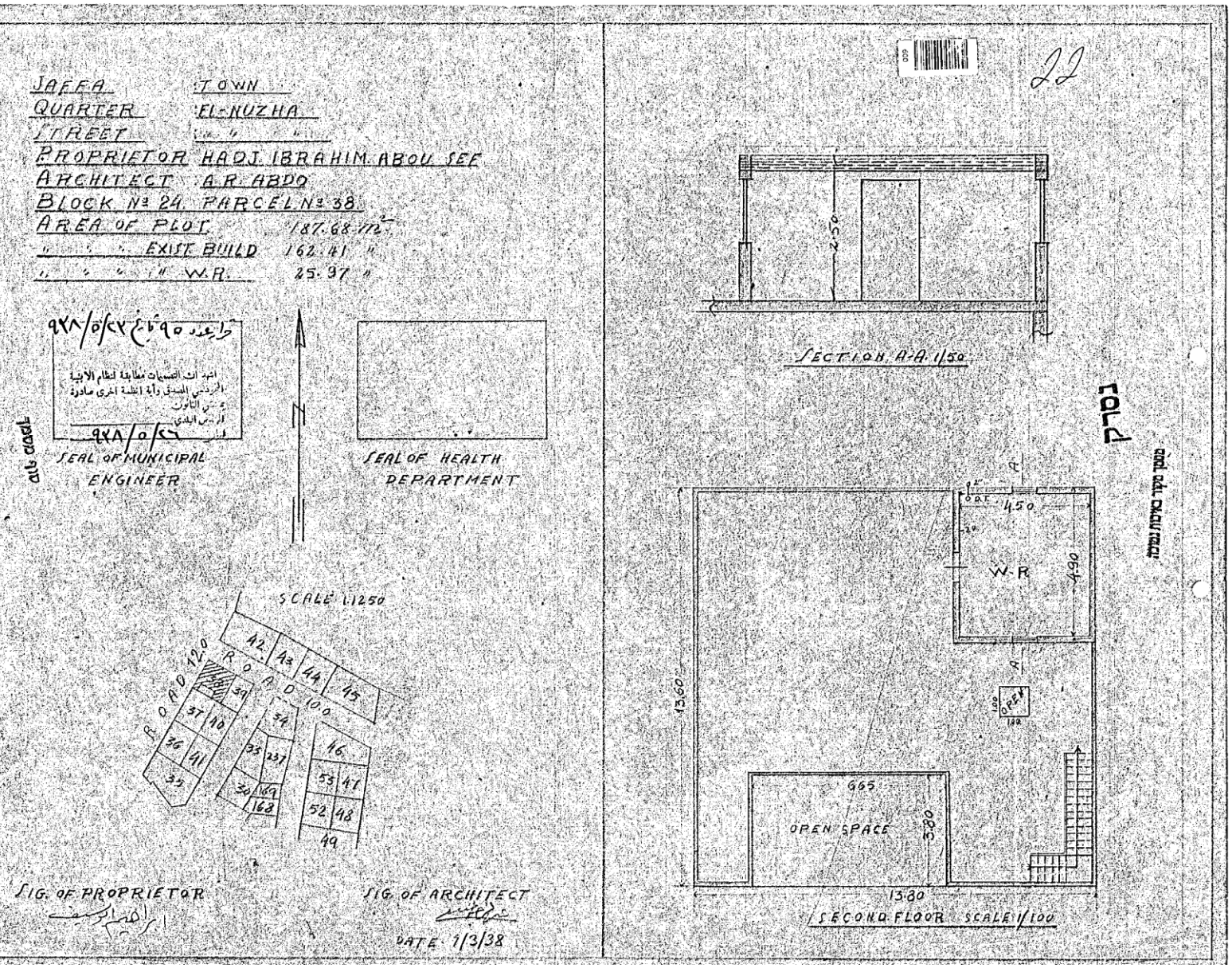

זוכרות
ذاكرات
zochrot